

F17/2 √ 13697

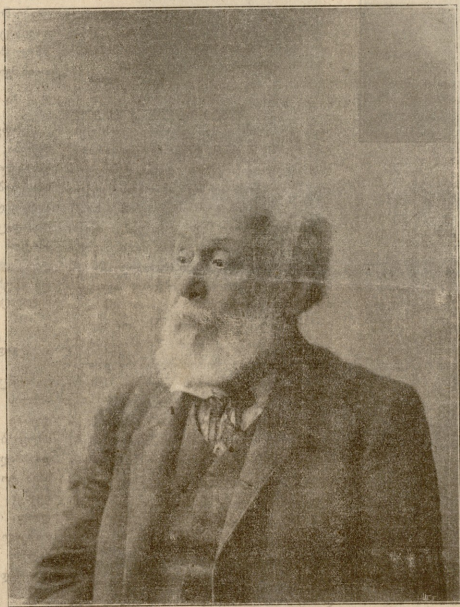
F. 2

ბ რ თ ე ბ ა

სურათებიანი დამატება

პირა 7 დეკემბერი, 1908 წ.

ბ რ თ ე ბ ა 1908 წ. წ.

საქართველოს
პარლამენტის
ბიბლიოთეკა

მისგან მოცემულს მოიძიეს ნაყოფს და დაცემული კვლავ აბალდებმა...
 დიდება იმ მოას მფეთხა მფფეს!
 ესაა მის ცრემლებს სიამის მომფენს...

ბ. შანთაშვილი

**პართიველი ქალის სახე აკაკის ზო-
 გიძით ნაწარმოებში**

მე უნდა არ გეტრფი შეწვებისათვის,
 არც შენთვის ვაქვს ბროლივით თოლილი,
 მე წყაბათობზე ხელზე მისათვის,
 რომ მაგით გვგებრა მამულიშვილი.

აკაკი

ქართლის დედაო! ძუძუ ქართლისა
 უწინ მამულსა უხდიდა შეილსა,
 დღის ნანასთან ქეთიანი მისა,
 მას უზაბდება მომავალ გმირსა.

ელია

ქართველ პოეტებისათვის არც ერთი თემა არ არის ისეთი დაუშრეტელი წყარო პოეზიისთვის, როგორცაა პართიველი ქალი, ქართველი დედა წარსულსა და აწმყუ-მომავალში. ამ თემას ყველა მითიანი თავისებურად ეხება: ზოგი აღივსინანდა იგონებს ძველებს, აქებს, აღიდებს და სწუხს, რომ შაი მსგავსი არაფერია ახალს ჩვენს ცხოვრებაში (ნ. ბარათაშვილი); ზოგი მხოლოდ აღიდებს ძველებს, ცრემლებსა ჰვდის და ამით იოხებს გულს (გ. და ვ. ორბელიანი); ზოგი კი უფრო მკაფიოდ ეხება ამ საგანს და, უპირისპირეს რა ერთმანეთს ძველსა და ახალს დიდებს, ჰკვობს უქანასწნელი და იდეალად სხავს პირველებს. ასეთია ილიასა და აკაკის მიერ დახატული სურათი. უფრო აკაკის მიერ, რადგან არც ერთ ჩვენს გეოსანს იმდენი არ უწერია ქართველ ქალებზე, რამდენიც აკაკის.

მაშინ, როდესაც საქართველოს თავისუფლება ჰქონდა და თავისივე მკაცრის, საყოთარის ძალიონის წყალობით იცავდა მიწა-წყალს, არ მოიძებნებოდა ისეთი დრო, რომ მამაკაცის სახელთან ერთად დედა-კაციც არ ყოფილიყო სწინებუი. სიდაც მამა კაცი იყო. იქ უსათუოდ დედაკაციც მამის უტერდა და, ამიერიდ, ეს ორი სქესი ერთსულ და ერთგულ ასრებს შაბდენდა. არც ერთი არ იყო პატრიანი და არც მონა; ისინი ყოველთვის და ყველგან თანასწორნი იყვნენ. ასეთის შესებდულებისავე იყო მთელი

ხალხი, მაშინდელი საქართველო. ასეთი პირობები თვით ხალხმა შექმნა უტველეს დროიდან და ჯერ კიდევ მეთორმეტე საუკუნეში ითქვა:

ლავი ლომისა სწორია, ძუ იყის. გინდა ხეაიო.

ეს სიტყვები როდია მართო რუსთაველის სუბიექტიური აზრი, ეს როდია იმის გენიალურ შორს — გამსჭვრეტელუბის ნაყოფი. აბა, ეს ხალხის გულის სიღრმიდან ამოსული რწმენაა, მის მიერ შემუშავებული აზრია, ხალხის ფილოსოფიაა. რუსთაველმა კი ხელოვნურად ჩაასწავა ეს აზრი თავის უკვად აფხვინისტყაოსანში^ა.

ლხინში თუ პირში, ოში თუ მშვიდობიანობის დროს ქართველ ქალს არ დევიწყებია თავისი მოვალეობა და დანიშნულება: უნდა გამოეზარდა მამულისათვის მეომრები, რომ მტრებს დაწნახათ, თუ

რა ლომებს ხრდის ქართლისმუდღა!

ქართველი დღის მალა-სულოვანი ბუნება, დარბაისლური ზრდილობა, შეუდრკველი გმირობა და დაუშრეტელი სათნოება სათაყვანებელი იყო ძველად ქართველებისათვის და ეს თვისებები წმინდანად აღიხდიდა. ამიტომ სწუხს და ამიტომ ჰგოდებს ნ. ბარათაშვილი, ამიტომ იგონებს ასე აღტაცებით ძველებს და მწუხარებათ იხსენიებს ახლებს, რომელთაც

ქარაა ჩრდილსამ ეფვლებზე პირველ გადაუცვალა მათ გული ცხოველ.

თუმცა ბარათაშვილი არაფერს არ ამბობს გადაწყვეტილს დღევანდელ ქველზე, მაგრამ იმის სასოფარკეთილ სიტყვებიდან აშკარად სჩანს, რომ ძველი და ახალი ქართველი დედა სულ სხვა დასხვა ტრები არიან. ისინი სულ სხვანი იყვნენ, ესენი სულ სხვანი არიან. მხოლოდ, როგორც ხვეით ვსთქვი, ნ. ბარათაშვილმა არ დაევიხატა დღევანდელ ქალის სახე იგი მხოლოდ „ედიაცს“ უსაყვდურებს:

ჰოი დედაო, მარა ნეტარნი!

რა იქნებოდა, რომ ჩენთა დღდათ სულთა თქვენი გადმომყოფოდით.

ესე მოსთქვამს ბარათაშვილი, მაგრამ იმისი მწუხარე ხმა უტუნეთ ბნელში იკარგება და საშინელი სიჩუბება პასუხად.

გრ. ორბელიანი, დასტირის რა საქართველოს ბედს, იგონებს ძველ ქართველ

ი ა ლ ბ უ შ ვ ი

—:

მთა ბუმბერაზი იალ-უზისა
 თვისი სიმაღლით ოჯეფარდა სწედება:
 არავისი აქვს შიში და ღოწო-ოა,
 ამაყად მჭინი ძირს იცქირება!...

შხედავს სო-ლისა უკულმა ტრიალს,
 შესტრფის ვარსკვლავებს და ნულსა ციავს.
 თოვლით შემკული ხან მხეზე ბრწყინავს,
 ხან მოპურული ზანზარებს, გრგვინავს!
 ოდეს ღრუბელნი ვაძს ეხვევიან,
 ფერღობებს ცრემლინი ეჭკურებიან
 და იგი ცრემლინი. მოკამყანენი,
 მიჩტიან ქვებზე, მიჩქრიალებენ;
 მწირისა მიწდროსა, გადამწეგარ მღელღის
 ახლის მშენებით კვლავ აყვავებენს!.

მსტიენად ბაღბუღლსა,
 დაობლებულსა
 სიხარულსა ჰვენს,
 ტანჯულ გულს ბაზენს
 და ხმის მგზნებარეს
 დამფერის არეს!...

—

ი ა ლ ბ უ შ ვ ა ზ ი,
 სულით ამაყი და გულით ნაზი,
 ივერისისა არის დიდება;
 ქართველი ერთი მისით აპაყობს;

დედებსაც. მისთვის (და აგრეთვე სხვა ჩვენი პოეტებისათვის) დედის იდეალი თამარი, ქეთევანია, იგი ამჟამ ვარდა ვერსად ჰკვივს მოსვენებას. მას სწამს, რომ ქალს შეუძლიან ავიადგინოს საქართველო და ამიტომაც მუხომოდრეკით შესთხოვს:

შენთანვე, მეფე, მოველ ვეღრებით: მოხვე ბედურულს შენ სატრფი მამულს და ჯვარით შენით აფურხებ კვალს. შენი იფიქრ, აღსდგეს ძლიერი და სხეულს ვარდა სხვა ერთა შორის.

როგორც ჰხედავთ, ეს ჩვენი მგოსნები ხსნას დედებისაგან მოვლიან. ზევით დასახელებულ მგოსნებს სწამთ, რომ მათში არის რაღაც ისეთი ძალა, რომელიც ამოძრავებს ქართველს ერს, კვლავ აიყვებენ სამშობლოს. მათ სწამთ, რომ აღდგენს წყალობით საქართველო კვლავ დამობრუნებს წართმეულ ნიქთაჲ.

ვ. ორბელიანს წმიდა ასული აი რას ეუბნება: გწამდეს რომ

..... ღაწლი მამა პაპათა არ გატრებიან გწამდეს, ეს შეგინი დიდებულთა კვლავ აღსდგებიან. თქვენი საშობლო დანაგრეული კვლავ აუვიდებია.

აქ ამ სამ პოეტს მოკლედ იმიტომ შევხებ, რომ მიხდოდა დამენახებინა მკითხველისათვის, თუ რა იმედებს ამყარებდნენ ჩვენი მგოსნები ქართველ დედებზე. ისინი ჰხედავენ იდეალს წარსულში და თამარი, ნინო, ქეთევანი სათაყვანებლად გვახადეს. მხოლოდ ერთი რამ უნდა ავნიშნო. როცა ადამიანი, მგოსანი იგი თუ უბრალო მომავლადი; ისახავს რაიმე იდეალს, ის იმას მოასწავებს, რომ აწყუო იმევე სფეროში უარყოფილია. ის, რაც არ შეესაბამება იდეალს, სამარცხვინო ბოძოვნა გასაკრავი. რომ შეგძლოს ყველას თავის საკუთარ თვლით დანახვა აწყუის უფარვისობისა, ამისათვის საჭიროა სატარა, დაცინვა თავის საშინელ ფორმით ან დინჯი, გვლადსმული მსუქელობა. მე, მართალი მოკვანსეთა; პირველს უფრო ვიფანებ, რადგან არაფერი ისე საშინელი არ არის ისეთი მწერლის ხელში, რომელსაც კალამი უქრის, როგორც სატარა, იუმორი, დაცინვა. არც ერთ მეცნიერულ თხზულებას არ მოუტანია რუსეთისათვის იმდენი სარკებლობა, რამდენიც მოიტანეს გოგოლის „რე-

ვიზორა“-ში და ჩიჩიკოვის რინებ“-ში, ანუ კოსიგან“-ში. სალტიკოვა და სხვებში; ან კიდევ მიულ აიკობრობისათვის სერგიანტის „ღონ-კიზობ“-ში; დანტეს „ლევაბერე კომედიამ“, ვიოტეს „რეინიკე კულამბოა“ და ბერაზა სხვამ. ასეთ ნაწარმოებს უფრო მეტი მოხიზველი ჰყავს, ვიდრე მეცნიერულს, რომელიც დიდი უმრავლესობისათვის ოკავნეს ძირზე მარგალითა.

ადამიანის თვისება ისეთია, რომ დაცინვის ატანა არ შეუძლიან: დაცინვა სპობს მას, კუთვნი შლის, თავის გულსა და სულს ახედებს და ზშირად სწორა გზაზედაც აყენებს. აუბი ყველა სენია, სიცილით მოსაჩრენიო“, ამბობს ანდაზა.

აკაკი და მისი მეუღლე.

ზევით დასახელებულ მგოსნებს არაფერი უქნიათ იმ მხრით. რა ეჭობებიანთ თაფიანთ მხვილ წინს წყალობით დედები. ისინი მხოლოდ მოსთქვამდნენ და ამ მოთქმით იტარებდნენ გულის ჯავრს, მოთქმით იტურებდნენ ღრმა კრლობას.

სულ სხვა გზას დაადგა აკაკი წერეთელი. სულ სხვანაირად ვაისმა მისი ალერსიანი, მაგრამ საშინელი მკვეთრი სიტყვები, სულ სხვა ხმაზე აწყუო თავისი ქნარი. აკაკის ღვექებში ჩვენ ორს ერთმანეთის მოპირდაპირე მხარეს გვადეთ ვართისა და იმევე სქესისა. ერთის მხრით ძველი დედები, მეორეს მხრით დღევანდელი ქართველი ქალები. იგი, როგორც სხვები, იდეალად იხატავს არ ძველ ქართველ დედებს თამარ, ნინო და ქეთევანის პიროვნებაში, იღრქეს მუღს მათ სიდიდის წინაშე, ამავე დროს ნათლად გვისურათობატებს დღევანდელ ქალებს სახეს თავიებურ სტიტიულ ფორმით.

რამდენად მაღალია აკაკის იდეალი, იმდენად, მის თვალში, დაბლი სდგას დღევანდელი ქართველი ქალი; რამდენად დიდსლოვანია პირველი, იმდენად, მგოსნის შეხედულებით, სულ მოკლე, დაკნინებული მეორე, რამდენათ წინდა და უნაგარო პირველთა სიყვარული; იმდენად უხამსია, ანგარებინი უკანასკნელთა ალერსიც, რამდენად წრფელია პირველთა სიყვარული, ვაგბა, მოთქმა ქართველების უბედურების დროს, იმდენად ოპრიზი, დამახინჯებული დღევანდელ ქალების მწუხარებათ. იქ, აკაკის აზრით გრძნობაა, აქ უგულობა; იქ სიყვარულია, აქ სიძულვილი; იქ თავდადებაა აქ შიში, კანკალი; იქ გულწრფელობაა, აქ კი პირფერობა; იქ სათარეზება, აქ ცინიზმი; იქ სინამდვილე, აქ პირბადე; იქ პირდაპირობაა, აქ კი სიყვარული. შევე რატომ? რა არის მიზეზი ასეთის დაკემის, დაქვეითების? რად არის, ასეთი რებრესი? აკაკის აზრით „ჩრდილოეთის ცივი ქართა“ მიზეზი. იგი პირდაპირ სახეში უბერავს, გულმკერდს ეგობრება და გრძნობას უტრინავს; თვალებს სინათლე წაართვა, რადგან იძულებულია დახუკოს. ამის მიზეზია, რომ

იმათ (ძველ დედებს) სხეებზე დღეს ჩვენში ქალი თვალს ვეერს ახელს. უფრ ახელს მტრამ, რომ სხვა მხრით უჭირავს შემდარს თვალები.

საქართველოს არ ახოსეს მეცხრამეტე საუკუნემდე არც ერთი ისეთი ხანა თავის არსებობაში, რომ როგორც დიდების, ისე დაქვეითების დროს ქართველი ქალი პირველი არა ყოფილიყო. ქალმა განაათლა საქართველო, ქალმა მიადგინა მას ქრისტიანობა; ქალმა ჰქნა უძლეველი საქართველო მეთორმეტე საუკუნეში, ქალმა განუმუქტკცა ქეთევანის პირით შერყეული საწრმუნოება ხალხს. ნათელია, სოფიოდ რომ ქართველი ქალები არიან. ნ. ბარათაშვილს სამარცხვინოდ არ მიაჩნია, რომ მთელი საქართველოს აზრი სოფიოს, სოლომონ მსახულის ცოლის, პირით წარმოსიტკა. ქალი ასულდგმულად საქართველოს.

დღევანდელ ცხოვრების დანახებზე რას უნდა ვგრძნობდეს ის ადამიანი, რომელიც ზეცე პოეტურის ნიჭით დააჯილდოვა? როგორის თვლით უნდა უყურებდეს თავის გარეშეში ცხოვრებას? რას უნდა ფიქრობდეს იგი? ამის პასუხად თვით მგოსანი ვილაპარაკოთ:

ღრა წაიდა, სხვა მოვიდა, დაღ წაწა და ღამე შობა, — „ზრასტის“ ვეცევი ზოფივით ქალს, აღრ ესმის ვამარჯუებაჲ.

სამშობლო ენის დეიწყება, ეროვნულ გრძნობის დაკარგვა დღეს საერთო და უკურნებელი სენია ქართველ დიდებს შორის. იგი არა ჰგრძნობს, რომ სულდ იქცევა, შეიღებს რომ არ ასწავლის ქართულს და თუ კიდევ იგრძნო, მაინც სწადის ასეთ არა სსურველ საშქებს. აღარ არის ის უწინდელი სკლის-კვიფება, აღარ არის ის უწინდელი ხასიათი, უწინდელი ქალების თვისება.

აღარ ახსოვს მას ოჯახი არც ივანებს ქმარს და ნაშობს სძულს წარსული, აწმობს ეტრფიის, მოძაღაღში მისთვის ბნელი; იმდენს გრძნობს და იმდენს ფიქრობს რამდენსაც ბუჩ-ბუეუა.

მგოსანი თითქმის სასოწარკვეთილად ბამდისც მიღის, როცა ვარჯშეო ასეთ ტიპების ქალებს ჰხედავს, უსულაო, უგულაო, უშინაარსო, სულიერ სსრდის მოკლებულ ჰორებს... ეს მწუხარება მით უფრო ძნელი ასატანი ხდება, რომ მგოსანი ვერა ჰხედავს ვერადფერ სამეფლოს მომიადრეშოც კი:

ჰეი, ჰეი! ვეღარ ვხედავთ დღეს ძველებურ ქართველ დიდებს, მათ მაგიერ მოძაღაღზე ვეღარდები გვიამედებს.

უწინდელი დედა თავის შვილს მამულისთვის ზღიდა, ნანინასთან ერთად სამშობლოსადმი სიყვარულს მტკიცედ უწერაგადა გულში:

... თმც ხარ შენ ჩემი შვილი, მაგრამ ვეუფენი პირველ სამშობლოს! შენ კი მიიღე ღობის სიყვდილი და დღაშენმა დეე იობლოს. უმეტრებისგან დამონებულნი ვართ, შვილო! არ გვაქვს ხედში ჩვენ ბინა და შენ აივც მათ შურით გული: ეს არის, შვილო, ჩემი ნანინა.

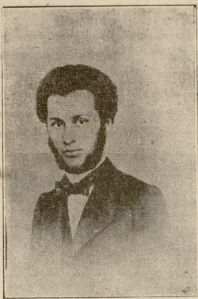
ასეთი იყო უწინდელ დიდების ნანინა და უფროში სიყვარულიან ერთან უფროში თვადიდებაც დამახასიათებელი თვისება იყო მათი, თუ ქართველი არ შეპარულულებდა თავის მოვლეობას, ან არ გამიარჯვებდა, ან არ მოკვდებოდა, მაშინ დღვის ღობობიერი გული გვაჭავდებოდა და, იღვას თქმით, ზევის მრისხანე სანის ჯამომტეტველებას იღებდა:

დღვის ტპილი ნანინა შხამათა უფრ-გებია, სამშობლოსათვის სიყვდილი ვისაც დახარებია...ო.

უფალოდა ბავშუს დედა. ეს სიტყვები ღრმად ემტებებოდა გულის ფიკრზე

ქართველ პატარაობიდანვე და ეს იყო მიზეზი, რომ მან დაიკვა თავისი სამშობლო და მეტყამეტე საუკუნის კარგბამედ მოიტანა თავსუფალი.

დღესაც ასეთი დედები გვევლინებიან, მხოლოდ მათ სულ სხვა მზრისაკერ უნდა მიმართონ თავიანთი დედობრივი მოვალეობა. დღეს დღამ, ილის სიტყვებით, უნდა

ა ა ა ა ა

რუსეთიდან ახლად დაბრუნებული

აღზარდას შვილი, მისცეს ძალი სულს, სახლად მზარობდეს ქრისტესა მცნებას, შთავაგონებდეს ცათა სიყვარულს, მშობა, ერთობა, თავისუფლებას.

აი ასეთი დედაა დღეს ჩვენთვის სპიკრო ასეთ დღდეს უფალოს ღღესიც მსკეღანი მგოსანი;

მე მას უფალო, ვისაც ვოგებამ მშვენიერება უსზიოცისკარა, ვინც ვარს ეღყერი, იას სინახე და ბუღაბულს ენა ერთათ მოპარა.

ან კიდევ:

შენს მეტრეს ეფთხილი, მაქვს მე სურვილი, თვთირი რომ არის მოთვის კი არა! აი...! მისთვის რომ მამულის შვილი ჭეშმარიტ დღდეს მავ გულში გვიკარა.

ასეთია მოკლედ აკაკის დედალი, ასეთი აზრისა იგი ქართველ ქალებზეც. მგოსანს ღრო დაკარგულად არ მიანჩნია, ჯერ კიდევ შეიღლება დანაკლისის შესება. ქართველი ქალი, აკაკის აზრით, სამუდამო ძილს ჯერ კიდევ არ მისცემია. მასში ჯერ კიდევ (რასაკვირველია, შესუსტებულად) ეფესტ ძველი დედების გული, რომელიც მათ დღევანდელ ქალებს უანდერძეს. მათ ძარღეში (რასაკვირველია შესუსტებულად) ჯერ კიდევ არის ის ძველებური, მამულის მოყვარე სისხლი,

მათ სხეულში ჯერ კიდევ არის ის გიბრული სული.

დღევანდელი დღე საქართველოსათვის დიდების დღეა, და დღეს ქალებმა აკაკის უნდა მიართობდ ძღუნად არა მარტო რუსეთისთვის ქელი, რომელიც მან დღიდი ხანია მე-XII საუკუნიდანვე უანდერბა მგოსანს, არამედ თავიანთი მტკიცე გული, რომლის სისუსტე მას ძაღლონეს უღვევდა და სასოწარკვეთილებაში აგდებდა. სამშობლომ მგოსანის პირთა საქმე მოსთხოვა ყველის, მოსთხოვა ხსნა, ნამდვილი დედალის გაწევა, ნამდვილი მშობლური ნანინა და არა ნანინა

დღის მხზე ღღინაცელის ჩანეთა.

ეს ქართველი ქალის ისტორიული ველია და გვიმართებს მისი გახახადა. აკაკის სწავსა, რომ ჩვენი ხალხი მხოლოდ მაშინ ადგება, მხოლოდ მაშინ გაიღვიძებს, მხოლოდ მაშინ ვამიართება წელში, მხოლოდ მაშინ

თავს აიშვეებს მიჯაჭული აზრისანი, როცა ქალები შეიგნებენ თავიანთ მოვალეობას. ქართველ ქალების აღორძინებას მოჰყვება ქართველი ერის ამაღლება, მისი განთავიფლებება.

შობა—ღინა.

ა ა ა ა ა

შეშე ადრეულად! სამშობლოს ცაზე კებულ დამის გაწევა მხედა და აჩე-მარეს შეუვის დიმაღლით მიმოიფიანა თქრის ნათეა.

შერ შემოიფიქრე წეღავის სუღარას ხაზის მიფაქსებ მტარეველ წვედადას და სანახრელით მიფეხაღეშეა ნეწეს ვალეფებებს, ჩეწეს კანთადას! ი. მშველი შვილი.

გგოსნის ვაიგბი

(ვუღღანი აკაკის)

როს მესტუმრები გამარწყინებულნი, აღდრსით, მუხავე, დამიწყებ ექტრას, შევიფთხიხილადები აღტაცებულნი, ვეღარ ვიკავებ გლახ-გულის ძტერას, სჩქეფს და გადმობის აღღვეულნი, გრძნობის სისახესთ მოჰყვება მღერას, მწყურბარად თითები აართოდებულნი ხანგუე აფუკობს სიმების თურას. და გავფარდები თმა-ბურტგენილი, სადაც ბუჭქნარი მელის ფურჩქენილი, ყვაილთ წიაღში ვმართოდებდი; გასიმის მეღადრე ჰანგი გრძნეული, იწეს, იღვეს ფირფალად სხეული და სულით ზეცას ვუახლოვდები.

მ. გობგინია

სტკამა ისინათლე. ენაქის დღიდი ქება.